

TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLERE DEVLET YARDIMI

STATE AID TO POLITICAL PARTIES IN TURKEY

Rıfat KARAKOÇ¹

Öz

Günümüz demokratik siyasal sistemlerinde siyasi partiler temel ve vazgeçilemez unsurlar olarak kabul edilmektedir. Bu durum siyasi partilerin sistem içerisinde üstlendikleri ve yürüttükleri işlevlerden kaynaklanmaktadır. Şüphesiz ki siyasi partiler bu işlevleri yürütürken belli finansman kaynaklarına ihtiyaç duyacaklardır. Çünkü bu işlevlerin yürütülmesini sağlayacak faaliyetlerin mali açıdan oldukça önemli bir boyuta ulaştıkları bilinmektedir. İşte partilerin gerçekleştirecekleri faaliyetler için ihtiyaç duyacakları finansman kaynakları ise oldukça çeşitli kalemlerden oluşabilmektedir. Bunların başında gerek konumuz itibarıyla önem arz etmesi gerekse de diğer kalemlerin karşısında oldukça önemli bir büyüklükte olması hasebiyle devlet yardımları gelmektedir. Bu çalışmada esas olarak siyasi partilere devlet yardımının hukuki yönünün konuyla ilgili yürürlükteki mevzuat hükümlerinin hem anayasal hem de yasal düzlemde açıklanmasına çalışılacaktır. Sonrasında devlet yardımının hangi mali boyutlarda olduğunun da ortaya konulabilmesi açısından partilere yapılan son beş yıldaki devlet yardımları değerlendirilecek ve son olarak da siyasi partilere devlet yardımının olumlu ve olumsuz kabul edilen yönlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Partiler, Finansman, Devlet Yardımı

Abstract

Political parties are accepted as essential and indispensable elements in today's democratic political systems. This situation derived from the functions that political parties undertake and carry out within the system. Undoubtedly, political parties will need specific financial sources while carrying out these functions. Because, it is known that the activities that will ensure financially the execution of these functions have reached a very important level. Here, the financial resources that parties need for their activities can consist of quite a variety of items. The most important of these is state aids, which are important in terms of our subject and because they are very large compared to other items. In this study, fundamentally the provisions of the current legislation on the subject, the legal aspect of the state aid to political parties mainly are tried to be explained in both constitutional and legal level. Thereafter, it is aimed to examine the state aid given to parties in the last five years in order to reveal the financial dimensions of state aid. And finally, the positive and negative aspects of state aid to political parties will be included.

Keywords: Political Parties, Financing, State aid.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Samsun Üniversitesi İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, rifat.karakoc@samsun.edu.tr, Orcid: 0000-0003-3942-7426

Giriş

Siyaset bilimi literatüründe oldukça önemli bir yer edinmiş olan M. Duverger'e (1986: 453) göre; demokrasinin en basit ve gerçekçi tanımı; *yöneticilerin, dürüst ve serbest seçimler yoluyla, yönetilenler tarafından seçildiği rejim* şeklindedir. Bu oldukça basit ve yalın tanım günümüz siyasal sistemleri için ise olmazsa olmaz bir nitelik olarak kabul edilmektedir. Yani her siyasal sistem, her yönetim biçimi işte bu basit tanıma ulaşma ve bu özelliği devam ettirme gayesi içindedir. Zira artık yönetimin demokratik olma niteliği hemen hemen tüm dünya ülkelerince kabul edilen temel bir ilke halindedir. Hatta Sartori'nin (2014: 19) ifadesiyle; *demokrasi bütün dünyada onursal bir sözcük haline gelmiştir*.

Bahsedildiği üzere bu demokratikleşme yöneliminde toplumla siyasal iktidar birlikteliğini gerçekleştiren temsili kurumların oluşturulması ve devamlılığının sağlanması demokratik siyasal sistemin başarılı bir şekilde yürütülmesi açısından oldukça büyük önem arz etmektedir (Akgün, 2002: 36). İşte insanlığın bu zamana kadar ulaştığı en mükemmel yönetim sistemi olan demokrasinin bu işleyişi sağlayacak bulunan olmazsa olmaz koşullarından ve kurumlarından biri; siyasi partilerdir. Belli bir program çerçevesinde siyasal kararları etkilemek ve bu amaçla siyasal iktidarı ele geçirmek üzere süreklilik arz eden örgütlenmiş kuruluşlar olarak tanımlayabildiğimiz siyasi partiler² (Kışlalı, 1999: 238; Kapani, 2003:160), günümüzde demokrasinin olmazsa olmaz şartlarından biri olarak kabul edilmektedir. Hatta sadece çok partili demokratik siyasetin değil, tek parti siyasetinin egemen olduğu yerlerde bile partilerin siyasetin onun bünyesinde veya onun aracılığıyla yürütülecek bir siyasi aygıt olduğu kabul edilir. Parti kültürü öylesine köklemiştir ki, sistem dışı, sistem karşıtı hatta sistemi yıkmak isteyen hareketler dahi parti olarak teşkilatlanma ihtiyacını hissetmektedir (Yayla, 2004: 201). Bu nedenle burada hemen şunu belirtmek gerekir ki; siyasi partilerin bulunduğu her siyasal sistem demokrasi/demokratik olarak nitelendirilemezken, siyasal sistemin demokratik olarak nitelendirilebilmesi için siyasi partilerin bulunması en temel zorunluluklardan biridir. Başka bir ifadeyle; bir devletin kendisini demokratik olarak tanımlaması, onun demokratik olduğu anlamına gelmez, ancak bir takım temel koşulların yerine getirilmiş olması gerekir ki, o devlet demokratik olarak nitelendirilebilsin (Soysal, 1987: 266). İşte yerine getirilmesi gereken koşulların en başında ise siyasi partilerin serbestçe kurulabilmesi ve yine serbestçe faaliyetlerini yürütebilmelerinin sağlanması gelmektedir.

Modern demokratik siyasal sistemlerde siyasi partilerin önemi ve vazgeçilemez niteliği hemen herkes tarafından genel kabul görmüş bir ilke olarak değerlendirilmektedir. Siyasi partilerin demokratik siyasal sistemler için taşıdığı bu özellik, partilerin siyasal sistem içerisinde yerine getirdikleri oldukça önemli belli başlı işlevlerin niteliğinden kaynaklanmaktadır.

Siyasi partilerin üstlendikleri bu işlevleri genel olarak; çeşitli kişi, grup ve kuruluşların siyasal sisteme yönelik taleplerinin genel siyaset seçeneklerine tahvil edilmesi olan *menfaatlerin birleştirilmesi*, siyasal sistemdeki çeşitli rollerin belli bireylerle doldurulması olarak tanımlanan; *siyasal devşirme*, siyasal sistemdeki rollerin öğrenilmesi, siyasal kültürün sürekliliğini ve değişimini sağlayan bir öğrenme süreci olarak tanımlanan; *siyasal sosyalleşme* (Özbudun, 1983: 92) ve son olarak da demokratik ilke ve usullere uygun olarak gerçekleştirilen meşru seçimler eliyle iktidarı kazanma ve *hükümet etme* işlevidir.

² Yarışmacı olsun veya olmasın bütün çağdaş siyasal sistemlerde önemli roller üstlenen ve sistemin temel unsurlarından biri durumuna gelen siyasi partilerin tanımlanması sorunu büyük önem arz etmekte birlikte, (Öz, 1996: 7) siyaset bilimi literatüründe "siyasi parti"ye ilişkin yüzlerce farklı tanım olduğu da açıktır. Ancak burada, bu tanımın kullanılmasındaki neden; konumuz itibarıyla önem arz eden siyasi partilerin iktidarı ele geçirme amacı ve örgütlülük halinin en yalın biçimde vurgulanmış olduğunun düşünülmesidir.

Sayılan bu işlevlerle birlikte siyasi partilerin iktidar mücadelesini kazanabilmek için çok büyük örgütlere, büyük mali kaynaklara, disipline ve çok yönlü bir politika izlemeye ihtiyaçları vardır. Fikirlerini, savundukları ilkelerini ve yayınlarını ülkenin her yerine ve tüm seçmenlere yaymak isteyeceklerdir. Bununla birlikte her seçmenin isteklerini ve taleplerini parti genel merkezine ulaştırabilecek bir örgüt ve iletişim ağına sahip olması gerekmektedir. Ayrıca partilerin kamuoyu yoklamaları yapmaları, bu araştırmaları değerlendirecek uzman kadrosuna, yurt içi gezilerinde kullanılacak taşıtlara, parti yayınlarına ve parti örgütünün temel ihtiyaçlarının karşılanmasına imkân verecek mali kaynaklara ve sayılan tüm bu faaliyetleri gerçekleştirecek ve örgütü işletecek maaşlı bir parti bürokrasisi kadrosuna ihtiyaçları vardır (Yücekök, 1972: 67).

Siyasi partilerin sayılan bu temel unsurlarını karşılayacak önemli boyutlarda mali kaynaklara ihtiyaç duyacakları malumdur. Burada önemli olan husus ise bu kaynakların nereden ve nasıl temin edileceğidir. Bu konuda siyasi partiler -hemen her konuda olduğu gibi- gerek 1982 Anayasası gerekse de 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu eliyle oldukça önemli bir sınırlandırmaya tabi tutulmuşlardır. Yani Anayasanın ve Siyasi Partiler Kanunu'nun siyasi partilere yönelik sınırlandırıcı ve yasaklayıcı yaklaşımı; partilerin finansmanı ve bu finansmanı temin edebilecekleri kaynakları konusunda da kendisini net bir biçimde hissettirmektedir.

Siyasi partilerin finansman kaynakları oldukça farklı kalemlerden oluşmaktadır. Bu kalemlerden en önemli olanı; şüphesiz ki hem kamu kaynaklarından oluşması hem de diğer kalemlere nazaran oldukça büyük bir mali boyuta sahip olması sebebiyle; devlet yardımlarıdır.

Siyasi partilere devlet yardımı konusu, Anayasa'nın ve Siyasi Partiler Kanunu'nun ilk metinlerinde yasa koyucu tarafından ele alınmamıştır. Siyasi partilere yönelik neredeyse her konuda düzenleme ve sınırlandırmayı içeren Anayasa ve ilgili yasada konunun ele alınmaması dikkat çekicidir. Ancak bu duruma 1961 Anayasası döneminde Anayasa Mahkemesi'nin konuya ilişkin aldığı farklı kararların neden olabileceği düşünülebilir. Konu daha sonra gerek anayasa gerekse yasa düzleminde oldukça ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiş ve hâlihazırda günümüzde de bu düzenlemeler geçerliliğini korumaktadır.

Günümüzde siyasi partilere yapılan devlet yardımı, oldukça önemli bir boyuta ulaşmış, partiler için gerçekten de önemli bir gelir kapısı haline gelmiştir. Bu çerçevede partilere yapılan devlet yardımının miktarı da dikkat çekici bir hal almıştır. Nihayetinde partilere sağlanan bu yardımlar kamu gelirlerinden oluşmakta, kamu gelirleri ise büyük oranda vatandaşlardan toplanan vergilere dayanmaktadır. Bu nedenle konunun kamuoyunda ilgi çekici bulunması da esasen gayet olağandır.

Sayılan tüm hususlarla birlikte bu çalışmada; Türkiye'de siyasi partilere devlet yardımı, yürürlükte mevzuat hükümleri çerçevesinde hem Anayasal hem de yasal boyutları ile incelenecektir. Sonrasında partilere son beş yılda yapılan devlet yardımlarının değerlendirmesi yapılacaktır. Bununla birlikte siyasi partilere devlet yardımının olumlu ve olumsuz yönlerinin de incelenmesi amaçlanmıştır.

1. Türkiye'de Siyasi Partilere Devlet Yardımının Hukuki Yönü

Türkiye'de siyasi partilerin ilk ortaya çıkış örnekleri her ne kadar II. Meşrutiyet dönemine kadar geri götürülebilirse de (Özbudun, 2011: 17) II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında demokrasiye geçene kadar partiler demokratik olmayan rejimlerde ve geniş halk kitlelerinin siyasal sisteme katılmadıkları bir ortamda faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Ancak Türkiye'de 1950'ye doğru yaşanan çok partili sisteme geçiş, partilerin siyasal sistem içindeki önemlerini ve etkinliklerini giderek artırmalarına olanak sağlamıştır (Sayarı, 2016: 239). Bir

başka deyişle; Türkiye’de siyasal yaşamda siyasi partilerin gerçek manasıyla varlık göstermeleri diğer ülke örneklerine benzer biçimde ancak II. Dünya Savaşı sonrası dönemde gerçekleşmiştir. Ancak hukuki düzlemde belli düzenlemelere tabi tutulmaları ise 1961 Anayasası ve yine bu dönemdeki 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu ile gerçekleşmiştir. Bu tarihten önce siyasi partiler dernekler hukukuna tabi tutulmuş ve bu statüde muamele görmüşlerdir. 1961 Anayasası, 1980 askeri darbesi ile yürürlükten kaldırılmış ve yerine 1982 Anayasası kabul edilmiştir. Bu dönemde siyasi partilere ilişkin anayasal düzenlemelerin oldukça sınırlandırıcı ve yasaklayıcı eğilimler içerdikleri net bir biçimde görülmektedir. Burada yapılan bu düzenlemelerin geri planında askeri yönetimin ülkenin içerisine sürüklendiği siyasal ve toplumsal kriz ortamının yaratıcısı olarak sivil siyaseti ve onun temsilcisi olan siyasi partileri sorumlu görmesinin yattığını söylemek mümkündür. Benzer yönde Özbudun (2014: 83) da, 1982 Anayasası’nın asker yapıcılarının sivil politikacılara hiç güvenmediğini ve bu nedenle sivil siyaset alanını mümkün olduğunca daraltan bir anayasa tasarladıklarını belirtmiştir.

Demokrasilerde siyasi partilerin anayasal ve yasal normlarla düzenlenmeleri, onların bazı faaliyetlerinin yasaklanması yanında esasen bir bakıma da güvence altına alınmalarını da amaçlar. Siyasi partilerin anayasal ve yasal yollarla belli düzenlemelere tabi tutulmaları, onların güvenceye kavuşturulmaları için tek başına yeterli değildir. Bazen yasaklayıcı nitelikteki normlar, aşırı derecede geniş yorumlanarak, siyasi partileri boğma amacı olarak da kullanılabilir. Bazen de sınırlama sebepleri öylesine yoğun ve aşırı bir haldedir ki; bu tür düzenlemeler partiler için teminat sağlayıcı yönde değil, siyasi çoğulculuğun alanını daraltıcı yönde işlev görebilmektedir. Buradan hareketle, hem yasalardaki sınırlama sebeplerinin nitelik ve kapsamı, hem de bunların uygulamada arz ettiği durum siyasi partilerin teminat altında olup olmaması açısından birinci derecede önem taşımaktadır (Küçük, 2013: 34-35).

Demokrasi açısından önemli olan partilerin serbestçe kurulabilmesi, serbestçe yarışabilmesidir. İyi niyetle de olsa, partilerin iç işleyişlerine aşırı karışılması, bunların daha demokratik bir biçimde işlemlerini sağlayamadığı gibi, parti serbestliğini kısıtlayarak ülke çapında demokrasinin gereksiz yere sınırlanmasına yol açmaktadır. Bu husus göz önünde tutularak, Anayasa’nın siyasi partileri demokratik yaşamın vazgeçilmez unsurları olarak kabul ettikten sonra, partilerin bu gücü karşısında aşırı bir kaygıya kapılarak önlerine bir yığın yasak dikmesi şaşırtıcıdır. Bu uygulamaya yenilerini ekleyen ise 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu olmuştur (Eroğul, 1999: 224-225).

Burada bahsettiğimiz bu durumun farklı bir biçimde değerlendirilmesine ve konuya ilişkin düzenlemelerin yapılış amacının daha iyi anlaşılmasına imkân vereceğine inandığımız şu değerlendirmeye yer vermek yerinde olacaktır. Şöyle ki; Türk siyasal kültüründe hâkim olan yönetim anlayışı, toplumsal yaşamı tüm detaylarıyla düzenleme eğilimini bünyesinde barındırır. Karşılaşılan sorunların çözümünü mutlaka bir yasa maddesinde arama, eğer böyle bir yasa yoksa bu yasa maddesini hemen koyma alışkanlığı vardır. Toplumda sorunlara uzlaşmayla sorun arama yerine, çözümü yasalarda ve yasa maddelerinde arama alışkanlığı yerleşmiştir (Kabasakal, 2016: 230). Bu yaklaşımın siyasi partiler konusunda da net bir biçimde görüldüğünü söyleyebiliriz.

Siyasi partilere yönelik diğer birçok sınırlandırıcı anayasal ve yasal düzenlemelerin aksine siyasi partilere devlet yardımı konusuna yönelik herhangi bir düzenlemenin hem anayasanın hem de ilgili yasanın ilk hallerinde bulunmaması dikkat çekicidir. Bununla birlikte ilerleyen süreçte konu oldukça ayrıntılı biçimde düzenlenmiş farklı tarihlerde gerek anayasal gerekse yasal düzenlemeler yasa koyucu eliyle getirilmiş ve konuya ilişkin mevzuat günümüzdeki halini almıştır. Konunun anayasal ve yasal olmak üzere iki farklı bağlamda

değerlendirilmesinin anlaşılabilirlik bakımından faydalı olacağı düşünüldüğünden ayrı ayrı değerlendirme yapılmıştır.

1.1. Anayasal Boyut

Siyasi partilerin anayasalarda düzenlenmesi genel olarak hem Avrupa ülkelerinde hem de diğer ülke örneklerinde sıkça rastlanan bir durumdur. Ancak konuya ilişkin olarak ülkeler arasındaki farklılıklar elbette ki mevcuttur. Bu farklılıkların ise ülkelerin kendi siyasi kültürleri çerçevesinde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda Türkiye’de de siyasi partilerin anayasal düzeyde oldukça detaylı bir biçimde düzenlendiğini görebiliriz. Bu durum şüphesiz ki; anayasanın hazırlandığı dönem ve bu dönemin şartlarını da yansıtmaktadır. Bununla birlikte anayasanın genelinde bakıldığında kabul edildiği tarihten günümüze kadar sayısız değişiklik geçirmiş olma durumu konumuz itibariyle siyasi partilere ilişkin hükümler özelinde de geçerlidir.

Şüphesiz ki Anayasalar insan yapımı olmaları itibariyle kusursuzluk ve ebedilik iddiasında bulunamazlar. Üstelik yapıldığı dönemde mümkün olan en mükemmel türde ve en geniş bir uzlaşmayla yapılmış anayasalar bile, belirli bir zaman sonrasında değişen toplumsal gereklilikler ve siyasi değerler sebebiyle değişiklik ihtiyacı gösterebilirler (Özbudun, 2012: 109-110). Ancak bu olumlu/iyimser yaklaşıma rağmen 1982 Anayasası’nın içeriğinde meydana gelen değişikliklerin sayısının diğer ülke örnekleriyle kıyaslanamayacak kadar fazla olması durumuna olumsuz yaklaşımımızı değiştirememektedir.

Siyasi partilere devlet yardımı konusu ilk olarak 1971 yılında Anayasa kuralı haline gelmiştir. Anayasaya bu konuda bir hüküm konulması, Anayasa Mahkemesi’nin devlet yardımı ile ilgili olarak Siyasi Partiler Kanunu’ndaki maddeyi iki kez iptal etmesi sonucu gerçekleşmiştir. Böylelikle partilere yapılan devlet yardımı Anayasa ile güvence altına alınmış olmuştur (Tikveş, 1972: 159).

1982 Anayasası döneminde de konumuz olan siyasi partilere devlet yardımı yapılmasına ilişkin söyleyebileceğimiz ilk husus daha önce de belirttiğimiz üzere konunun anayasanın ilk halinde yer almamış olmasıdır. Konu ilk olarak 1995 tarihli ve 4121 sayılı Anayasa değişikliği ile 68. maddeye eklenen bir fıkra ile ele alınmış siyasi partilere Devlet Yardımı bir anayasa kuralı olarak benimsenmiştir (Teziç, 1996: 321). Bahse konu 68. maddenin son fıkrası; “*Siyasi partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar.*” ifadesini içermektedir.

Konu ile ilgili olarak anayasal düzlemde gerçekleştirilen son düzenleme ise partilerin kapatılmaları yerine eylemlerinin ağırlığına göre; alternatif bir yaptırım olarak devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları uygulamasının kabul edilmesidir. Buna ilişkin Anayasa’nın 69. maddesine 2001 yılında getirilen ek maddeyle; siyasi partilerin eylemleri nedeniyle kapatılmalarını yerine dava içeriğindeki fiillerin niteliğine göre; devlet yardımından tamamen ya da kısmen mahrum bırakılmalarına Anayasa Mahkemesi tarafından karar verilebileceği hükmü getirilmiştir. Buna bağlı olarak değişen aynı maddenin son fıkrası “*Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.*” şeklinde düzenlenmiştir.

1.2. Yasal Boyut

Siyasi partilere devlet tarafından yapılan mali destek Avrupa’da ilk olarak 1959’da F. Almanya’da uygulamaya konan bir yöntemdir. Sonrasında 1967’de Finlandiya, 1969’da İsrail, 1970’de Norveç, 1974’de İtalya, 1975’te Avusturya, 1977’de İspanya aynı yöntemi

uygulamaya başlamışlardır (Sarıbay, 2001: 108). Siyasi partilerin faaliyetlerini gerçekleştirmelerinin kolaylaştırılması, mali problemlerinin çözümü hususunda siyasi partilere kamu imkânlarından yardımda bulunmak ve siyasal iktidar mücadelesinin eşit şartlarda oluşmasına imkân vermek amacıyla onlara devletçe yardım yapılması yukarıda da görüleceği üzere demokratik ülkelerde bulunan bir uygulamadır (Aydın, 2005: 235). Bu minvalde konuya ilişkin Türkiye’de ilk düzenleme 1965 tarih ve 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun 14. maddesinde; getirilmiş ve “parti ihtiyaçları ve parti çalışmalarında kullanılmak” amacıyla hazine yardımı kabul edilmiştir (Teziç, 1996: 319).

1982 Anayasası döneminde ise, 1983 tarih ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun ilk halinde siyasi partilere devlet yardımı yapılmasına ilişkin herhangi bir düzenleme içermediği görülmektedir. Konuya ilişkin ilk düzenleme 1984’de 3032 sayılı Kanun³’da ele alınarak, Siyasi Partiler Kanunu’nun 61. maddesine eklenen (j) bendi ve ek geçici maddelerle düzenlenmiştir. Sonrasında kabul edilen 1987 tarihli 3349 ve 1989 tarihli 3470 sayılı, 1990 tarihli 3673 sayılı, 1992 tarihli ve 3789 sayılı kanunlar uyarınca devletçe verilecek yardımın içeriği genişletilmiştir. Başlangıçta devlet yardımından faydalanma 3032 sayılı Kanun uyarınca partilerin % 10’luk ülke barajını geçme şartına tabi tutulmuşken 3349 sayılı Kanun ile mecliste grubu olan partilere ve 3470 sayılı Kanunla bu sefer % 7’lik oy oranına düşürülmüştür (Teziç, 1996: 321). Devamında 1999’da yapılan değişiklikle siyasi partilere milletvekili seçiminde kazanılan milletvekili sayıları ile orantılı olarak her sene devlet yardımında bulunulması kabul edilmiştir. 2005 yılında 5341 sayılı yasayla, 1992 günlü, 3789 sayılı Kanun’la eklenen geçici 16. maddesindeki; Meclis’te on ve ondan fazla milletvekili olan ve devletten yardım alamayan ve yasaca belirlenmiş seçimlere girme yeterliliğini sağlayacak şekilde örgütlenmesini gerçekleştirmiş olan siyasi partilere devlet yardımından en az pay alan partiye yapıldığı miktarda yardım yapılacağını ve milletvekili sayısı da en az üç olan partilere de devlet yardımından en az pay alan partiye yapılan yardımın ¼’ü oranınca yardım yapılmasını düzenleyen hükmü kaldırılmış, devlet yardımının kapsamı daraltılmıştır. Konuya ilişkin son gelişme ise 2014 yılında 6529 sayılı yasa ile yaşanmıştır. Buna göre; SPK’da (Ek Madde 1) yapılan değişiklikle son milletvekili seçimlerine katılarak geçerli oyların en az % 3’ünü alan partilere de devlet yardımı yapılması benimsenmiştir. (Gençkaya, 2016: 422-424). Ek olarak yardımın milletvekili genel seçimlerinin olduğu senelerde üç katı, yerel seçiminin olduğu senelerde iki katı olarak ödenmesi öngörülmüş olup, buna göre; Türkiye’deki devlet yardımlarının gerek düzenli senelik türü gerekse seçim kampanyalarının finansmanı şeklini kapsadığı anlaşılmaktadır (Uzun, 2014: 23)

Sayılan tüm bu yasal düzlemdeki gelişmeler neticesinde Siyasi Partiler Kanunu’nun konumuz açısından önem taşıyan Devletçe Yardım başlığı altındaki düzenlemelerin son haline göre; milletvekili genel seçimlerinde ülke barajını aşan partilere, o yıla ait bütçe gelirleri B Cetveli’nin beşbinde ikisinin yardım alacak partiler arasında aldıkları oy oranı ile orantılı olarak devlet yardımı yapılması düzenlenmekle birlikte yine % 3 oy oranına ulaşan partilere de -1 milyon Türk Lirası’ndan az olmamak kaydıyla- en az yardım alan partiye verilen yardım dikkate alınarak yardım yapılması düzenlenmiştir. Yukarıda sayılan seçim dönemleri için katlı ödemeler de aynıyla hali hazırda yürürlüktedir.

³ Gençkaya (2016: 421) bu hüküm ile ilgili Genel Bütçe Gelirleri B Cetveli toplamının beşbinde biri oranında bir ödenek ayrılarak, siyasi partilere devlet yardımı yapılmasının benimsendiğini ve ilk uygulamada, Milletvekili Genel Seçimlerinde geçerli oyların % 10’unu alan siyasi partilere ödenmek üzere bütçeye konulan ödeneğin % 30’unu 1984 Mahalli İdareler Seçimi’nde partilerin İl Genel Meclisleri’nde kazandıkları sandalye sayısına göre, % 70’i de TBMM’de grubu bulunan partilere, seçimlerde kazandıkları oy oranına göre dağıldığını belirtmiştir.

2. Türkiye’de Siyasi Partilere Devlet Yardımının Son Beş Yıldaki Durumu

Siyasi parti, ülke genelinde örgütü bulunan, toplumda siyasal destek arayan, bu gayeyle faaliyetler gerçekleştiren bir örgüt olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamanın gösterdiği üzere, iktidar konusunda hiçbir iddiası olmayan, örgütü bulunmayan ya da örgütünün yaygınlığı bulunmayan, toplumda destek bulma gayesiyle faaliyetler gerçekleştirmeyen bir yapı, hukuki olarak parti adını taşısa da siyaset bilimi çerçevesinde gerçek anlamda parti olarak değerlendirilemez (Çam, 1999: 416). Daha net bir ifadeyle; siyasi parti denilince akla bir örgüt gelmektedir. İşte partilerin bu örgüt özelliği diğer bütün öğelerin varoluşunu sağlayan temel niteliktir (Kalaycıoğlu, 1984: 334).

Sayılan bu hususlarla birlikte değerlendirildiğinde net bir biçimde söyleyebiliriz ki; siyasi partilerin mutlaka iktidar için çalışan örgütlü bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Belirttiğimiz bu nitelik göz önüne alındığında daha net bir biçimde anlaşılmaktadır ki; siyasi partiler devamlı kuruluşlardır ve devamlılıklarını sürdürebilmeleri için örgütsel yapılarının kuvvetli olması gerekir. Parti örgütünden söz edilince ilkin, bina, araç gereç ve sürekli personel akla gelir, bunlar da paraya dayanır. Bu duruma seçim kampanyalarında adayların desteklenmesi, tanıtılması eklenince, mali imkânların partiler için ne kadar zorunlu olduğu da daha açık anlaşılır. Çünkü seçim para demektir (Teziç, 1996: 316). Zira paranın siyasal çatışmadaki önemi yadsınamaz. Para, kitle iletişim araçlarını etkilemenin ya da onları doğrudan ele geçirmenin yolu olduğu gibi, ülkeyi yönetenleri ve o yönetenleri seçenleri doğrudan etkilemenin de olanaklarını sağlar (Kışlalı, 1995: 20).

Bu durum göz önüne alındığında sayılan bu faaliyetlerin gerçekleşmesi için partilerin oldukça önemli bir mali kaynağa ihtiyaç duyacağı açıktır. İşte siyasi partilerin ihtiyaç duydukları bu mali kaynakları gerek üyelerinden alacakları aidatlarla gerekse de parti sempatanlarının yapacağı bağışlarla karşılamaya çalışmaktadırlar. Ancak sayılan bu kalemler oldukça düşük düzeyde kalmakta ve partilerin giderlerini karşılamak bakımından yetersiz görülmektedir. Diğer bir kaynak olan devlet yardımları ise büyük bir önem taşımaktadır. Batı demokrasilerinde kitle partilerinin örgütsel canlılıklarını korumalarında sendikalar ve derneklerle kurdukları bağların rolü net bir biçimde görülmektedir. Buna karşın Türk siyasi partilerinin diğer sosyal organizasyonlarla bağ ve ilişkilerini kısıtlayan hukuki hükümler, hemen hemen her partinin kuruluştan itibaren kadro partisi tipinde olmasını neredeyse zorunlu hale getirmektedir (Sarıbay, 2014: 163). Bu durumda da, yani; kitle parti tipi partilerin yerine kadro tipi partilerin yaygınlaşmasıyla siyasi partilerin seçim kampanyalarına yapılan harcamaların artması nedeniyle siyasi partiler daha fazla mali yardıma ihtiyaç duymaya başlamışlardır. Medyanın seçim kampanyalarında etkin ve yoğun bir biçimde kullanılması ve oldukça üst düzey meblağlara ulaşan kampanya tekniklerinin benimsenmesi siyasi partilerin giderlerini arttırmıştır (Evrans Topuzkanamış, 2012: 168-170). Buna ek olarak partilerin giderleri siyasi çalışmaların çeşitlendiği ve sıklaştığı seçim zamanlarında daha da artmaktadır. Bu zamanlarda partilerin, toplantı ve miting düzenlemek, tanıtım kitapçıkları ve ilan hazırlamak, reklam yapmak, partinin ve adayların tanıtımını sağlayacak gereçler dağıtmak için belirli giderleri olacaktır (Çelik, 2012: 1339-1340).

İşte bu noktada demokratik siyasal sistemlerde seçimler eliyle iktidarı kazanmak isteyen siyasi partilerin faaliyetlerini gerçekleştirmek için oldukça ciddi mali kaynaklara ihtiyaç duyacakları daha net anlaşılacaktır. Partilerin bu ihtiyaçlarını üye aidatları vb. kaynaklar eliyle karşılayabilmekte oldukça zorlanacakları gibi büyük boyutlarda olan bu meblağları ancak devlet yardımlarından karşılayabileceklerdir.

Sayılan bu hususlarla birlikte siyasi partilerin gelirleri 2820 Sayılı SPK'da "Gelirler ve Kaynakları" başlıklı 61. maddede şu şekilde sayılmıştır:

- Parti üyelerinden alınacak giriş aidatı ile üyelik aidatı,
- Partili milletvekillerinden alınacak milletvekilliği aidatı,
- Milletvekili, belediye başkanlığı, belediye meclis üyeliği ve il genel meclis üyeliği aday adaylarından alınacak özel aidat,
- Parti bayrağı, flaması, rozeti ve benzeri rumuzların satışından sağlanacak gelirler,
- Parti yayınlarının satış bedelleri,
- Üye kimlik kartlarının ve parti defter, makbuz ve kâğıtlarının sağlanması karşılığında alınacak paralar,
- Partice tertiplenen balo, eğlence ve konser faaliyetlerinden sağlanacak gelirler,
- Parti mal varlığından elde edilecek gelirler,
- Bağışlar.
- Devletçe yapılan yardımlar.

Maddeler halinde sayılan bu gelirle içerisinde siyasal partiler için hayati önem taşıyan gelir kaynağı şüphesiz ki; devletçe yapılan yardımlardır. Bu düzenlemeyle devlet yardımı kanalıyla siyasi parti örgütlerinin daha bağımsız bir yapıya kavuşturulması ve seçim kampanyalarının finanse edilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte parti örgütlerinin mali yönden bağımsızlığının sağlanmasıyla, siyasal alanda seçmenin tercihleri dışında başka bir kişi ya da kurumun tercihleri belirleyicilik kazanamayacaktır (Aydn, 2005: 238).

Esasen siyasi partilere devlet tarafından yardım yapılması Türkiye'nin koşullarına ve partilerin demokratikleştirilme gayesiyle uyumlu bir uygulamadır. Bu kaynak, yüksek gelir katmanının partiler üzerindeki baskısını azaltacak bir gelir olmakla birlikte partilerin yalnızca seçim dönemlerinde faaliyet gösteren kuruluşlar olmaktan çıkarak, devamlı bir çalışma süreciyle halkı siyasal yaşamın içinde tutmalarına yardımcı olabilecektir. (Bosuter, 1969: 129-130).

Türkiye'de son beş yılda siyasi partilere yapılan devlet yardımlarının miktarına baktığımızda ise durum şöyledir:

Tablo 1. Siyasi Partilere Yapılan Devlet Yardımlarının Yıllara Göre Miktarı (2016-2020)

Yıl	Miktar (Milyon TL)
2016	210
2017	235
2018	274
2019	772
2020	419,415

Kaynak: <https://www.hmb.gov.tr/bumko-merkezi-yonetim-butce-gerceklesmeleri-ve-beklentiler-raporu> (Erişim: 15.12.2020)

Tabloda da görüleceği üzere siyasi partilere yapılan devlet yardımlarının miktarları gerçekten oldukça büyük boyutlara ulaşmaktadır. Kamusal kaynaklardan elde edilen ve devlet hazinesinden yapılan bu yardımların kullanımı konusunda siyasi partilerin oldukça özenli ve

dikkatli olmaları gerekmektedir. Nihayetinde bu yardımların içeriğinde milyonlarca yurttaşın ödedikleri vergiler bulunmaktadır. Partilerin bu yardımları kullanım amacına uygun kullanıp kullanmadıkları ise mutlak suretle bir denetime tabi tutulmalıdır. Bu denetim gerek partilerin kendi iç denetim mekanizmalarınca gerekse de Anayasa Mahkemesi tarafından Sayıştay eliyle gerçekleştirilmektedir. Ancak gerçekleştirilen bu denetimlerin etkinlikleri ile ilgili bazı eksiklikler bulunmaktadır. Örneğin; Sayıştay tarafından gerçekleştirilen denetimlerin sıklığı ve yeterliliğinin artırılması gerektiği kanaatini taşımaktayız.

3. Siyasi Partilere Devlet Yardımının Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Siyasi partilere hazine yardımı üzerine literatürde temelde karşıt iki bakış açısı vardır. İlki; partilerin yarı-kamusal kuruluş niteliği taşımaları ve gerçekleştirdikleri işin kamu yararına olduğu şeklindedir. Bu sebeple partilere hazineden belli bir yardım yapılması yerindedir. Diğer değerlendirme ise; partiler kamusal kuruluşlar değildir ve kamuoyu da devlet dışında gerçekleşmelidir, şeklindedir. İşte bu nedenlerle partilere yardım yapılmamalıdır (Hatipoğlu: 2009: 241). İşte temelde birbirine karşıt bu iki görüş çerçevesinde konu, olumlu ya da olumsuz biçimde görülmekte ve değerlendirilmektedir.

3.1. Olumlu Yönler

Siyasi partilerin en azından zaruri harcamalarının karşılanması, öncelikle onların farklı kişi ve kuruluşlara bağımlı olmalarının önüne geçecektir (Aydın, 2005: 235). Daha açık bir ifadeyle; siyasi partilerin ekonomik bağımsızlığı oldukça önemli bir konudur. Siyasi iktidarı kazanmaya çalışan siyasi partilerin belli giderleri olacaktır. Bu giderler bazen örgüt binası bazen bayrak ve flama ve bazen de basılı ve görsel tanıtım için olabilmektedir. Bahsedilen bu harcamalarının finansman kaynaklarının hiçbir kurum, kişi ya da odağa bağlı olmaması ekonomik bağımsızlığın bir gereğidir (Koç, 2009: 54). İşte bunu sağlayacak en önemli kaynak ise siyasi partilere devlet tarafından yapılan doğrudan devlet yardımlarıdır. Ancak bu duruma ilişkin bize göre bir serh de konulmalıdır. Şöyle ki; siyasetin giderek daha görsel ve yüksek meblağlara ihtiyaç duyan bir uğraş olmasına koşut olarak, partilerin gereksindikleri mali kaynakları devlet yardımlarından karşılama eğilimlerinde artan bir talebin olduğu görülmektedir. Ancak partilere devlet yardımının arkasındaki amacın onların güçlü grupların etkisi altında kalmamalarını sağlamak olmaktan çıkıp, bir gösteriye dönüşmüş olan kampanyaların masraflarını karşılamak durumuna gelmesi, hem ahlaki bir sorgulamayı getirmekte hem de partiler arasındaki adalet ve eşitliğe oldukça büyük zarar vermektedir (Hatipoğlu, 2009: 234).

Devlet yardımı, siyasi partilerin, özgürce davranabilmelerine imkân veren en önemli teminatlardandır. Yardımın meblağ olarak ulaştığı boyut, partilerin özgür bir biçimde politikalarını üretebilmelerini sağlayacaktır. Böylelikle, partilerin ürettikleri bu bağımsız politikaları uygulamaya koyma şansı yaratılacaktır (Aydın, 2005: 240). Ayrıca böylelikle siyasi partilerin farklı güç odaklarının kontrolü altına girmesi de engellenebilecektir⁴. Bununla birlikte siyasi partilerin yeterli ekonomik kaynaklarının bulunmaması ve devlet desteği almaları konusu; partilerin bağımsızlığı ile ilgili; partilerin devlet desteği almasıyla onları devletin kontrol ve vesayetine sokacağı tartışmasını da beraberinde getirmektedir (Sarı, 2020: 24). Aynı yönde Taşar (2003: 346-347) da; siyasi partilere hazineden belli miktarlarda yapılan mali yardımları, siyasi partilerin, demokrasinin işleyişine yönelik katkılarını ortaya çıkarma

⁴ Bu görüşe Gürbüz (2006: 196), itiraz etmiş; gerek Anayasa'da gerekse Siyasi Partiler Kanunu'nda; siyasi partilere Türk uyruklu gerçek ve tüzel kişilerden yardım almasını yasaklayıcı bir hüküm bulunmadığını, bu durumda da gerek belli bir oy oranının üzerindeki gerekse belli bir oy oranının altındaki partilerin, Türk uyrukluğunda gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alabilmesinin öne açık olduğuna göre, sayılan bu gerekçenin geçerliliği ve sıhhati tartışılır niteliğe büründüğünü iddia etmiştir.

amacına hizmet etmekle birlikte; bu amacın siyasi partileri, devletin bir kurumu haline dönüştürme noktasında da sakıncalı olabileceğini belirtmiş, yine partilere devlet tarafından mali yardım yapılmasının aksi durumunda ise; partileri çıkar ve baskı gruplarının etkisi altına sokarak, siyasi yozlaşma sürecinin oluşumunun hızlanacağını öne sürmüştür. Buradan hareketle net bir biçimde söyleyebiliriz ki; siyasi partilere devlet yardımı parti veya adayları farklı kişi ya da grupların etkilerinden uzak tutabilmesi açısından önem arz etmektedir (Öztürk, 2006: 85).

Bir diğer olumlu görülen değerlendirme ise şöyledir: Siyasi partilerin seçim dönemlerinde adayların ve programların seçmene tanıtılması amacıyla ve genel olarak kampanya süresince yapıları giderler yanında, iki seçim dönemi arasında siyasi etkinliklerin sürdürülmesi de önemli bir finansman sorununu doğurmaktadır (Uzun, 2014: 9). İşte bu sorunun çözümünde yani partilerin sadece seçim zamanlarında değil her zaman faaliyetlerini belli bir düzeyde gerçekleştirilmesinin sağlanması açısından da devlet yardımı olumlu görülebilecektir.

Konuya ilişkin son bir olumlu görüş ise; partilerin yasal konumuna ilişkindir. Buna göre; devletçe ya da kamu fonları aracılığıyla partileri finanse etmenin onların yasal oluşumlarını güçlendirdikleri şüphesizdir (Sarıbay, 2001: 108). Gerçekten de partilerin bizzat devlet tarafından mali olarak desteklenmesi partilerin gerek meşruiyetlerinin gerekse yasallıklarının güçlenmesini sağlamaktadır.

3.2. Olumsuz Yönler

1960'lı yılların başında siyasi partilerin içine düştükleri finansman sıkıntısı, bazı devletleri, partilere devlet bütçesinden yardımda bulunmaya yönlendirmiş ve bu sayede siyasal parti gelir türlerine “devlet yardımı” eklenmiştir. Finansman sorununu çözmenin yanı sıra partileri mali açıdan güçlü çevrelerin etki ve tahakkümlerinden korumak kaygısından kaynaklanan bu gelir türü, yeni sorunları da beraberinde getirmiştir (Yüksel, 2007: 143). Bunların başlıcaları şöyle sayılabilir; devlet yardımlarından en fazla büyük partilerin yararlanması, devlet desteğini doğrudan alan parti merkez örgütlerinin yerel örgütlere göre kazançlı duruma gelmesi ve dolayısıyla taban demokrasininin zayıflaması, partiler veya milletvekilleri arasında devlet desteğini alabilmek için ittifak oluşması ve demokrasinin gereği olan seçimlere katılımdaki eşitlik prensibi bir taraf bırakılmak suretiyle siyasi hayata yeni atılan partilerin mevcut partilere göre yardımdan daha az faydalanmaları veya hiç faydalanamamalarıdır. (Öztürk, 2006: 87-88).

Bir diğer sorun alanı ise şu şekilde ele alınabilir: Partilerin hesaplarının denetimi ve diğer yollardan devletin partilerin içişlerine karışmasının kabul edilmesi gereken bir bedeli de vardır (Sarıbay, 2001: 108). Bu nedenle partilerin devletin müdahale alanı dışında kalması, devletin partiler arasındaki rekabete herhangi bir biçimde karışmasının mümkün olduğu kadar önlenmesi gerekmektedir. Mali yardım da bu müdahalenin türlerinden biri olmaktadır. (Perinçek, 2008: 165). Çünkü her ne kadar siyasi partilere devlet yardımının olumlu bir yönü olarak partileri farklı güç odaklarının etki ve baskısından uzak tutsa da, bu yardımlar partileri bizzat devlete bağımlı hale getirmektedir.

Başka bir sorun ise; siyasi partilere yapılan düzenli devlet yardımı adil ve eşitlikçi olmadığı gibi, parti merkez örgütlerini güçlendirirken, parti içi demokrasiyi zayıflatmaktadır (Gençkaya, 2016: 417). Çünkü merkez mali yönden kuvvetli hale geldiğinden parti ve örgütsel yapının alt hiyerarşisinde bulunan üyelerin arasındaki ilişki zayıflamaktadır. Bu durumda partilerin üye sayısı azalabilmektedir. Bu azalmanın nedeni ise merkezin maddi bakımdan güçlü olması nedeniyle üyelerin desteğine ihtiyaç duymaması ve seçimlerde aday belirlenirken yerel parti örgütlerinin taleplerinin dikkate alınmamasıdır (Öztürk, 2006: 88).

Siyasi partilere devlet tarafından mali yardım yapılmasının haklı görülebilecek tek uygulamasının onların seçimler sırasındaki giderlerinin bir kısmının ödenmesidir. Bununla birlikte partilerin gelir kaynaklarının en başında yer alması gereken devletin mali yardımı değil, üye aidatlarıdır (Tikveş, 1972: 159-160). Partiler ancak sadece üye aidatları ile geçinirlerse kendilerini ve programlarını dışardaki maddi çıkarların baskısından kurtarabileceklerdir. Bu sayede de çoğunluğun çıkarları azınlığın mali gücü ile sınırlanmak tehlikesinden kurtarılacaktır. Buna karşın her partinin üye sayısının eşit olmaması nedeniyle küçük partiler aleyhine bir eşitsizlik yaşanabilecektir. Gerçi bu durum partilerin kendi kadrolarının ve programlarının başarıları ile ilgilidir. Hatta siyasi partilerin üye aidatları ile geçinmeleri küçük partileri sınırlayıcı bir etken olacak ve dış yardımlarla suni olarak beslenen, sosyal tabanı olmayan partiler süratle siyaset arenasından tasfiye olacaklardır. Bu durum ise daha az fakat daha sağlam sosyal tabanları olan partilerin yaratacağı daha istikrarlı ve ılımlı bir siyasal ortam doğuracak ya da böyle bir ortama geçişi hızlandıracaktır (Yücekök, 1972: 78-79). Ancak böyle bir durum; devlet yardımını belli büyüklüklere sahip siyasal partilerin yararlandıkları bir kaynak durumuna indirgeyecek ve küçük partilerin siyasal alanda var olmalarını engelleyici bir nitelik taşıyacaktır (Aydın, 2005: 236). Bu durum da siyasal çoğulculuğa zarar verecektir.

Devlet yardımlarının olumsuz bir diğer yönü ise; iktidar partileri tarafından tarihsel süreç içerisinde konuya ilişkin yasal düzenlemelerin sık sık değişikliklere uğratılmasıdır. Bu durum partiler arasında eşitsizliğe neden olmakta, siyasal sistemin kurumsallaşması engellenmektedir (Erdem, 2017: 3132). Bu sonuç da doğal olarak demokrasinin kurumsallaşmasına zarar vermektedir.

Siyasi partilere devlet yardımının eleştirilen bir diğer olumsuz yanı ise; Anayasa hükümleri çerçevesinde yasalarla getirilmiş mali yükümlülüklerden elde edilen paralardan bir kısmıyla siyasi partilere yardım edilebilmesinin imkânı ve Anayasal desteğinin olmasıdır. Buna mukabil partilere devlet tarafından yapılacak para yardımının kamu giderleri içerisindeki yeri üzerine düşünülmesi gerektiğidir (Gürbüz, 2006: 193-194) Zira vatandaşlar yasal bir zorunluluk olarak ödedikleri vergilerinin desteklemedikleri parti/partilere kamu yardımı olarak ayrılmasından rahatsızlık duyabileceklerdir.

Sonuç ve Değerlendirme

Modern demokrasilerin ortaya çıkmasında partilerin oldukça önemli bir rolü vardır, hatta demokrasiyi yaratanın partiler olduğu söylenir. Günümüzde artık partiler olmaksızın bir demokratik sistem düşünülemez. Çünkü siyasi partiler halkın siyasete katılımının araçları oldukları kadar çoğulcu siyasetin de temel unsurları hatta güvenceleridirler. Siyasal partilerin araç olma özelliği, modern demokrasilerde toplumsal ve fikri çoğulculuğun esasen partiler eliyle siyasal alana yansıtılabilmesinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte siyasi partiler çoğulculuğun da güvencesidirler; çünkü onlar meşru sayılıp görüldükleri ve faaliyetlerini özgürce yerine getirebildikleri sürece toplumdaki farklı çıkar, yönelim ve düşüncelerin bastırılması zorlaşır (Erdoğan, 2005: 295). Bu durumun oluşması ise birçok farklı yöntem ya da düzenleme ile gerçekleştirilebilir. Siyasi partilere devlet tarafından mali destek verilmesi de bunlardan biridir. Zira hem ülke çapında örgütlenerek siyasal bir mücadele içerisine girmek hem de siyasal yaşamda varlığını sürdürebilmek dahi oldukça büyük boyutlara ulaşan mali kaynaklara ihtiyaç duymaktadır.

Demokratik bir siyasal sistemde, sistemin bizzat demokratikliğinin ve meşruiyetinin kabul ve devam ettirilmesindeki en temel unsurlardan biri; seçimlerin parti ve/veya adaylar arasında eşit ve adil rekabet koşulları altında gerçekleştirilmesidir. Ancak siyasi partilere devlet yardımının sakıncası olarak partiler arası rekabetin eşit koşullarda gerçekleşmemesi nedeniyle rekabet edemeyen partilerin oyun dışına çıkarılması durumu ortaya çıkmaktadır.

Çünkü devletin siyasi partilere sağladığı hazine yardımı ile ilgili önemli noktalardan biri toplam yardım miktarıdır. Bu yardımın ulaştığı aşırı düzey, hem yardım alan partileri bu yardıma bağımlı duruma getirmekte hem de yardım alanlara yardım alamayanlar karşısında ölçüsüz bir üstünlük sağlamaktadır (Eroğul, 2010: 91).

Sayılan tüm değerlendirmelerden sonra siyasi partilere devlet yardımı hususunda Uzun (2011: 245-251) tarafından ortaya konulan ve tarafımızca da benimsenen temel ilkeler ise şu şekildedir:

- Devlet yardımlarının uygulanmasına yönelik temel esaslar, yasal düzenlemelerle değil doğrudan anayasa hükümleriyle düzenlenmelidir.
- Devlet yardımından faydalanacak partilerin belirlenmesinde seçimlerde ulaşılan oy oranları dikkate alınmalı ve bu oran makul bir düzeye indirilebilmelidir.
- Partilere yapılacak devlet yardımları ile partilerin diğer gelir kalemleri arasında oransal bir denge kurulmalı, partilerin devlet yardımına bağımlılığı önlenmelidir.
- Devlet yardımlarının bir bölümünün doğrudan partilerin taşra teşkilatına yapılması ve bir kısmının da eğitim, ar-ge ve yayın gibi alanlarda kullanılması zorunlu tutulmalıdır.

Sayılan bu hususlara ek olarak şu iki düzenlemenin demokrasinin güçlenmesi için fayda sağlayacağı da söyleyebiliriz (Eroğul, 2010: 97):

- Henüz seçime girmemiş, ancak asgari bir örgütlenme düzeyine, üye sayısına ya da bağlılık miktarına ulaşmış partilere de devlet yardımı yapılmalıdır.
- Devlet yardımlarının üst sınırı, ilgili partinin kendi olanaklarıyla toplayabildiği gelirin toplamını aşmamalıdır.

Demokrasinin her türlü bilgi ve düşüncelerin ve özellikle de karşıt görüşlerin toplum içerisinde açıklanmasını savunması nedeniyle, siyasi partiler günlük etkinliklerini ve yayın-egitim çalışmalarını sürekli bir biçimde yerine getirebilmeleri için devlet tarafından desteklenme yanında, seçim kampanyaları süresince görüşlerini seçmenlere duyurabilmeleri için yeterli nakdi ve aynı kaynaklarla beslenirler. Zira parti ve adayların seçmenlerle yeterince iletişimde bulunması seçimleri anlamlı kılmaktadır. Ancak seçim kampanyalarının seçim sonuçlarına etkisi öz önüne alınarak yardımlar eşit olarak sağlanmalıdır. İktidar parti(leri) devlet imkânlarından muhalefette bulunan partilere göre daha fazla yararlanma imkânını elinde bulundurduğundan bu durumun önüne geçilebilmesi amacıyla seçim giderlerine bir sınır getirilmesi sayesinde partilerin birbirlerine duydukları şüphe azaltılabilecektir (Öztürk, 2006: 86-87)

Bir görüşe göre; devlet yardımında belli barajlar dikkate alınarak partiler arasında ayırım yapılması, partilerin demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları olarak görülmesi anlayışı ile uyumsuzdur. Zira bu düşünce seçmen sayısı az olan siyasi partileri işlevsiz/gereksiz görme anlamına gelebilir. Oysa demokrasinin en temel ilkelerinden biri olan çoğulculuk anlayışında azınlık kalan partiler de etkin bir konumdadır. Bu nedenle en uygun çözüm tüm partilere aldıkları oy oranına göre yardım yapılmasıdır (Koç, 2009: 77).

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki; Siyasi partilere eğer bir devlet yardımı yapılacaksa bu ancak yasa tarafından belirlenmiş harcamalar için olmalı ve mutlak suretle bu harcamalar da bir sınırdan tutulmalıdır. Zira milyonlarca yurttaşın vergileri ile oluşturulan kamu fonlarının özensiz bir biçimde neredeyse görsel bir gösteri olma özelliği kazanacak faaliyetler için harcanması olumlu görülmemektedir. Yardımlardan faydalanma ise eğer bir oy

oranına bağılı kılınacaksa –ki tarafımızca kılınması gerektiğı düşünölmektedir- bunun da ancak %1 gibi makul bir oran olması partiler arasında daha eşitlikçi bir ortam oluşturacaktır.

Kaynakça

- Akgün, B. (2002). *Türkiye’de seçmen davranışı, partiler sistemi ve siyasal güven*.Ankara: Nobel Yayınevi.
- Aydın. M. (2005). Türkiye’de siyasal partilere devlet yardımı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 54 (4), 235-265.
- Bosuter, K. (1969). *Türk siyasal partiler sisteminde parti içi demokrasi*. Ankara: UlusalBasımevi.
- Çam, E. (1999). *Siyaset bilimine giriş*. İstanbul: Der Yayınları.
- Çelik, Ö. (2012). Türk anayasa hukukunda siyasal partilerin gelir ve giderlerinin malidenetimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12 (Özel Sayı),1303-1362.
- Duverger, M. (1986). *Siyasal partiler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Erdem, N. (2017). Siyasal partilerin finansmanı ve mali denetimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. (Prof. Dr. Şeref Ertaş’a Armağan). 19 (Özel Sayı), 3105-3145.
- Erdoğan, M. (2005). *Anayasal demokrasi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Eroğul. C. (1999). *Devlet yönetimine katılma hakkı*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Eroğul, C. (2010). Siyasal partilere devlet yardımına ilişkin anayasa mahkemesi kararları. *Prof. Dr. Tunçer Karamustafaoğlu’na Armağan* içinde, (s. 77-102). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Evran Topuzkanamış, Ş. (2012). Siyasal Partilere Devlet Yardımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14 (2), 167-203.
- Gençkaya, Ö. F. (2016). Türkiye’de siyasetin finansmanı. Mehmet Kabasakal (Der.)*Türkiye’de Siyasal Yaşam Dün, Bugün, Yarın* içinde, (s.415-446). İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gürbüz, R. (2006). Siyasal partilere devletçe yapılan malî yardımın hukuki ve siyasal analizi. *Türk İdare Dergisi*, 450, 183- 198.
- Hatipoğlu, A. (2009). Siyasal partilere hazine yardımı: sosyolojik bir değerlendirme.*İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 41, 233-250.
- Kabasakal, M. (2016). Türkiye’de siyasal partiler. Mehmet Kabasakal (Der.) *Türkiye’de Siyasal Yaşam Dün, Bugün, Yarın* içinde, (s. 4221-251). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kalaycıoğlu, E. (1984). *Çağdaş siyasal bilim teori olgu ve süreçler*. İstanbul: BetBasım Yayım Dağıtım.
- Kapani, M. (2003). *Politika bilimine giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kışlalı, A. T. (1995). *Siyasal çatışma ve uzlaşma*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kışlalı, A. T. (1999). *Siyaset bilimi*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Koç, E. (2009). Siyasal partilere devlet yardımı. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. IV (9), 43-82.

- Küçük, A. (2013). Yeni anayasada siyasi partiler rejimi. Murat Yılmaz. (Ed.) *Yeni Anayasa, Demokratik Konsolidasyon Siyasal Partiler ve Seçim Rejimi* içinde, (s.31-61). Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayını.
- Öz, E. (1996). *Otoriterizm ve siyaset Türkiye’de tek parti rejimi ve siyasal katılma(1923-1945)*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Özbudun, E. (1983). *Siyasal partiler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Özbudun, E. (2011). *Türkiye’de parti ve seçim sistemi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özbudun, E. (2012). Anayasa yapımında yöntem sorunları, *Anayasa Hukuku Dergisi*, 1 (1), 109-144.
- Özbudun, E. (2014). *Türkiye’de demokratikleşme süreci anayasa yapımı ve anayasa yargısı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, Z. (2006). *Seçimlerde paranın gücü seçim harcamalarının finansmanı şeffaflığı ve denetimi*. Ankara: Ebabil Yayıncılık.
- Perinçek, D. (2008). *Anayasa ve partiler rejimi Türkiye’de siyasal partilerin iç düzeni ve yasaklanması*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Sarı, C. (2020). Siyasi partiler ve seçim kampanyalarının finansmanının kadın adayların seçilmeleri üzerindeki etkisi. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (19), 23-32.
- Sarıbay, A. Y. (2001). *Demokrasi ve politik partiler*. İstanbul: ALFA Basım Yayım Dağıtım.
- Sarıbay, A.Y. (2014). *Global bir bakışla politik sosyoloji*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Sartori, G. (2014). *Demokrasi teorisine geri dönüş*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Sayarı, S. (2016). Siyasi partiler. Metin Heper ve Sabri Sayarı (Der.). *Dünden Bugüne Türkiye Tarih, Politika, Toplum ve Kültür*. İçinde. (s.239-252). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Soysal, M. (1987). *100 soruda anayasanın anlamı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Taşar, M.O. (2003). Demokrasinin finansmanı: siyasi partilerin gelir kaynakları. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 11 (3-4), 341-351.
- Teziç, E. (1996). *Anayasa hukuku*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Tikveş Ö. (1972). Partilere yapılan devlet yardımının hukuki yönü, *İÜHFİM*. 36 (1-4), 143-160.
- Uzun, C. D. (2011). Anayasa önerilerinde siyasi partilerin finansmanı ve yeni bir öneri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. (94), 235-258.
- Uzun, C. D. (2014). Siyasi partilerin finansmanı devlet yardımı, sınırlamalar ve malidenetim. *Analiz*, SETA Yayını.
- Yayla, A. (2004). *Siyaset teorisine giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Yücekök, N. A. (1972). Siyasi partilerin masraf denetimi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 27 (2), 65-81.
- Yüksel, N. (2007). *Siyasetin kamusal finansmanı (siyasal partilere devlet yardımı)*. Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını.

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası, (10.10.2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu,

(10.10.2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2820.pdf> adresinden ulaşılmıştır).

<https://www.hmb.gov.tr/bumko-merkezi-yonetim-butce-gerceklesmeleri-ve> beklentiler-raporu
(15.12.2020 tarihinde ulaşılmıştır.)